

EL TRANSPORT COL·LECTIU DE VIATGERS A TORROELLA DE MONTGRÍ

A l'Arxiu Històric de la vila hi ha un lligall que recull els primitius «Padrones de Licencias», després «Registros de Patentes y Contribuciones» i més tard «Contribución Industrial y de Comercio». En ells hi ha consignades les taxes que pagaven els contribuents.

Tots aquests padrons són continuació del «Impuesto de Patentes» (del qual en queda algun de solt) que va aparèixer el 1811 durant l'ocupació francesa i que gravava els beneficis.

Dins les llistes cobratòries, a la quarta hi figuren els tartaners, els ordinaris i els traginers, els quals amb tartanes, galeres i carros feien els serveis de transport de viatgers i de mercaderies entre la vila i Girona, Figueres, França i altres poblacions de la comarca.

L'any 1825 es va promulgar una «Real instrucción» (22 de novembre) que amb la denominació de «Subsidio Industrial y de Comercio» fa referència al transport. S'hi pot llegir:

Els ordinaris, empresaris de diligències, denominats «maestros de coches», figuren dins la llista 4a.

Són els mestres de postes, les persones que tenen contractades juntes, troncs o cavalleries de refresc per als serveis de correus, diligències de posta, postilló,...

Paguen per a cada cavalleria 5 rals de billó.

Empreses de diligències: per una línia o servei de 2 llegües o menys tributa per la llicència 96 rals. Per una llegua de més, 20 rals. Així fins arribar a la xifra de 6.000 rals, que és el màxim que es paga sigui quina sigui la distància.

Més d'una vegada ens havíem preguntat com és que els traginers i els tartaners només declaressin un carruatge, tartana, cotxe o carro i una, dues o tres cavalleries. És possible que només contribuïssin segons el quilometratge i els animals d'un sol carruatge i, en canvi, els de reserva no eren inscrits a les llistes cobratòries.

Els tartaners en el segle XIX a Torroella

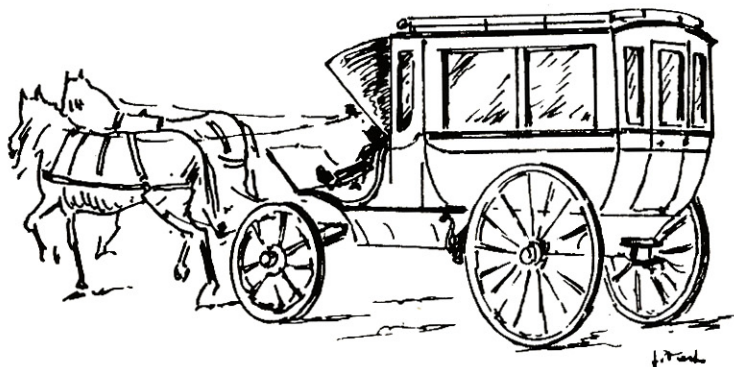
Amb anterioritat a la «Real Instrucció» de 1825 ja trobem inscrits alguns ordinaris a Torroella. Els trobem en llistes disperses d'anys no correlatius (part de la documentació s'ha perdut a causa dels trasbalsos que ha sofert l'Arxiu Municipal).

La primera notícia d'un tartaner de Torroella es troba en el cadastre de 1800. És Joan Ros, que viu amb la seva muller i dos fills.

Del «Padró de Llicències» recollim:

1829. Ordinaris: Josep Batlle - 1 tartana
Joan Ros Ribas - 1 tartana (C. dels Bous)
Josep Escriu - 1 tartana (C. Major)
1832. Ordinaris: Joan Ros Ribas - 1 tartana
1840. Ordinaris: Joan Radresa - ofici tartaner; paga 12 rals per la llicència
1843. Ordinaris: Joan Ros Ribas - 1 tartana i 2 mules; 80 rals de llicència
Andreu Pagès - 1 tartana i 2 mules; 80 rals de llicència

El fet de trobar l'any 1800 un tartaner a Torroella ens fa suposar que ja en el segle XVIII devia existir aquest servei de carruatges per a viatgers.

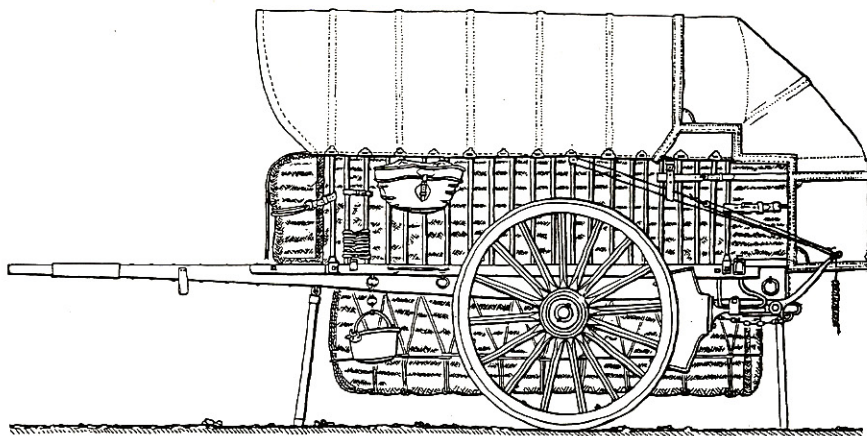
Faetó

El 13 de maig de 1857 es va promulgar un reglament per al servei públic de carruatges per a viatgers. Els transportistes havien de sol·licitar la corresponent llicència del Governador Civil de la Província. Els carruatges estaven sotmesos a unes condicions, mesures i capacitat de viatgers i havien de passar una inspecció perquè se'ls concedís la llicència.

A l'Arxiu trobem l'expedició d'una d'aquestes llicències a favor d'un carruatge de Martí Massaguer (en «Martinet» pare), del dia 8 de febrer de 1865. Era una galera per al servei de viatgers amb Girona. La troballa d'aquesta llicència és un cas original, ja que correspon a la còpia que, d'acord amb la reglamentació

del moment, enviava el Govern Civil als Ajuntaments, on es comunicava la concessió del servei de viatgers —cal recordar que l'Arxiu del Govern Civil va ser destruït per un aiguat l'any 1940—.

Els carros de tragí o de carrera

Carro de tragí

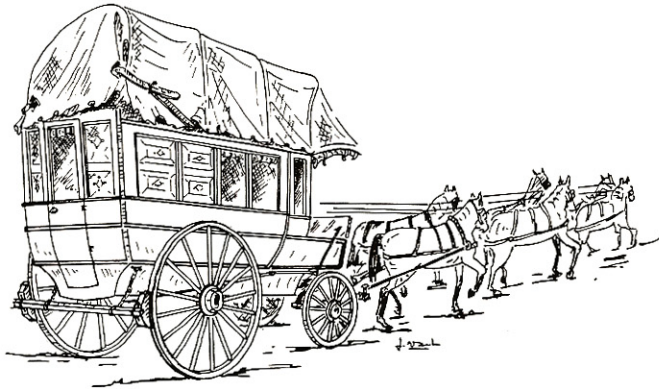
L'any 1855 ja trobem inscrits alguns carros de traginar (transport de mercaderies). Quan el trajecte que feien era llarg se'ls anomenava de «carrera». Consten en els llistats amb el nom de «transportistas de mercancías».

Encara recordem, dels anys 20 d'aquest segle, l'avi Pepet Bofill «Pèsol», en Miquel «Paquetilla», en Peio Bandé i altres, amb llurs llargs carruatges, amb tendal i amb rècula de dos o tres mules, com remuntaven el carrer del Roser.

Llistat dels carros de tragí:

1855	carros	Miquel Pagès	1 carro i 2 mules
		Joan Badruna	1 carro i 1 mula
		Francesc Teixidor	1 carro i 1 mula
		Francesc Llandric	1 carro i 1 mula
1856	igual		
1858	carros	Miquel Pagès	1 carro i 2 mules
a		J. Badruna	1 carro i 2 mules
1863		F. Teixidor	1 carro i 2 mules
		F. Llandric	1 carro i 2 mules
		Narcís Presas	1 carro i 2 mules
		Pere Planas	1 carro i 2 mules
		Albert Torras	1 carro i 2 mules
		Salvador Matas	1 carro i 2 mules

Quan la galera era coneguda amb el nom d'òmnibus

Galera

Fins ara els carruatges de viatgers eren inscrits amb el nom de tartanes en el llistat de «Contribución Industrial y de Comercio». L'any 1864 trobem per primera vegada la galera denominada com a «òmnibus». Cal remarcar aquest nom, ja que més endavant, amb l'aparició dels cotxes mecànics per a viatgers, continuarà existint.

En el llistat de 1864 trobem:

ordinaris	Albert Torras. C. dels Bous	
		1 cotxe òmnibus de transport i 3 cavalleries
	Martí Massaguer. C. Carnisseria (*)	
		1 cotxe òmnibus de transport i 3 cavalleries
carros	Joan Colom. C. Codina	1 carro i 2 cavalls
	Tomàs Trill. (**). C. Hospital	1 carro i 1 cavall
	Pere Planas. C. Dolors	1 carro i 1 cavall

(*) El carrer de la Carnisseria és l'actual de Batlle i Planas.

(**) Tomàs Trill «Molleda» va ser qui va edificar la Fonda del Comercio a Fora Portal, el cafè del mateix nom al carrer del Roser i les quadres i els magatzems del carrer de Figueres.

El 1866, hi ha:

ordinaris	Martí Massaguer	1 cotxe i 3 cavalls
carros	Joan Colom	1 carro de transport i 2 cavalls
	Pere Planas	1 carro i 1 cavall

El 1868:

ordinaris	Martí Massaguer	1 cotxe i 3 cavalls
carros	Pere Planas	
	(*) Vicenç Presas Massot.	
	C. Sant Agustí	1 carro i 1 cavall
	Pere Parada	1 carro i 1 cavall

(*) Fill de Narcís Presas.

El 1872:
ordinaris

Martí Massaguer. 1 tartana i 2 cavalls
(podria ser una tartana llarga, de 12 a 14 seients; paga una llicència de 131,92 PTA anuals)

carros

Vicenç Presas. C. Codina 1 carro i 1 cavall
Joaquim Destor. C. St. Agustí 1 carro i 1 cavall
Salvador Matas. C. Codina 1 carro i 1 cavall
(paguen una quota anual de 28,62 PTA)

El 1873:
ordinaris

Martí Massaguer. C. Porta Nova 1 tartana i 1 cavall
(paga 155,47 PTA anuals)

carros

Vicenç Presas. C. Hospital 1 carro de transport
(paga 45,93 PTA anuals)
Joaquim Destor («arriero») 1 cavall
(paga 31,80 PTA anuals)

Entre aquest any i el 1886 no s'han conservat els llistats. En els de 1886 i 1887 trobem:

traginers

Vicenç Presas Massot. C. Major 1 carro i 2 cavalls
Pere Presas Massot. C. del Carme 1 carro i 1 cavall
Martí Massaguer. C. Major 1 carro i 1 cavall
Josep Taberner Parada. L'Estartit 1 carro i 2 cavalls

El nom d'aquests quatre traginers serà constant durant força anys i combinaran el transport de mercaderies amb el de viatgers.

A l'Arxiu de la Casa Galibern —guardat per Josep Muntaner— es conserven diverses factures de serveis de transport fets per aquests tartaners. Apa-

ADMINISTRACIÓN DE CARRUAJES
DE
PRESAS Y MARTINET

Torroella de Montgrí 15 de Setembre..... de 1889

D. Cuentas de J. Muntaner fatiberos.....

1889	Dias	Bultos		Kilos	Pesetas	Cts.
Setem.	15	2	ascend. de llogar			70
			Cuentas presentadas		22	70
	18	1	2 bb. part. bo a Jereña		2	
	20	2	ascendos Jereña y Alarc		3	50
			Total part.		28	30
			Residuo			
			formelles lo actuala 1889			
			Muntaner Presas			

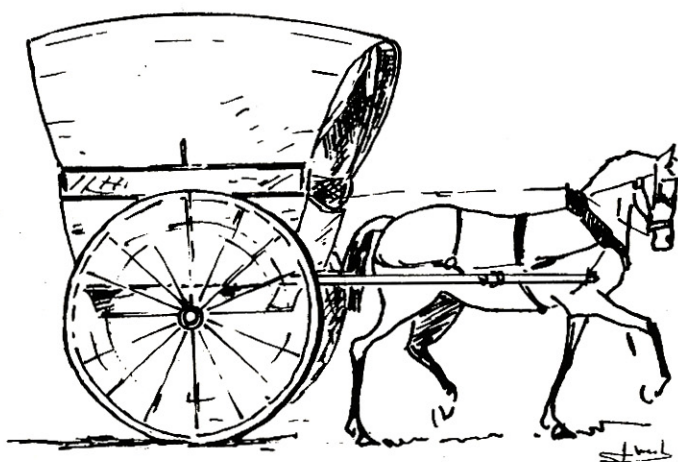
8270—Imp. Soc. Muntaner.

reixen els noms d'Isidre Ros, transportista, Martí Massaguer... Cal fer esment que entre el 1884 i el 1891 Vicenç Presas i Martí Massaguer van formar una societat amb el nom de «Presas i Martinet».

Pere Presas, germà de Vicenç, feia el transport de viatgers amb tartana a l'estació de Sant Jordi Desvalls, a Girona, a Figueres i als mercats d'altres poblacions.

Entre els anys 1887 i 1891 només trobem a les Contribucions el nom de Martí Massaguer, amb 1 tartana i 2 cavalls.

Tartaners de l'última dècada del segle passat

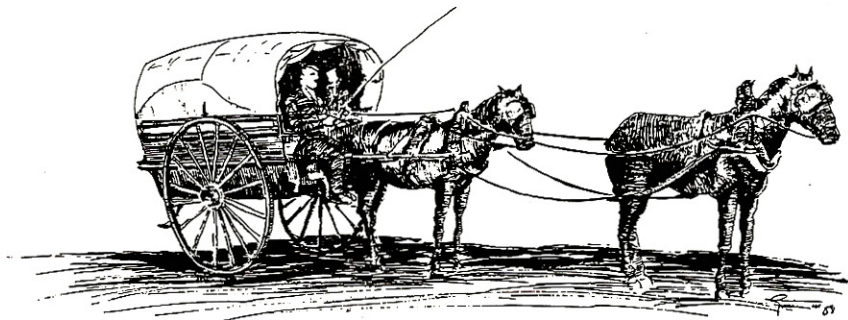

Tartana

1891	Josep Puigdevall. C. St. Agustí, 6 1 tartana i 1 cavall
(seria interessant poder esbrinar si aquest Josep Puigdevall era en «Pepín Jomba» —Josep Puig—, ja que aquest nom no apareix enlloc)
1892	Josep Puigdevall
Martí Massaguer
Vicenç Presas
1893-94	Pere Presas Massot. C. del Carme, 21
1 tartana i 1 cavall (20 km. de recorregut)
Martí Massaguer Vidal. C. dels Dolors, 2
1 tartana i 3 cavalls (9 km. de recorregut)
Forma companyia amb Vicenç Presas
Josep Puigdevall. C. St. Agustí, 6.
1 tartana i 1 cavall (9 km. de recorregut)
Plàcid Matas Roig. C. Codina
1 tartana i 1 cavall (9 km. de recorregut)

- 1894-95 Vídua de Pere Presas Massot. C. del Carme, 21
 1 tartana i 1 cavall (20 km.)
 Vicenç Presas & Massaguer. C. dels Dolors, 2
 1 tartana i 3 cavalls (9 km.)
- 1895-98 Vicenç Presas & Massaguer
 Vídua de Pere Presas (en nom del seu fill Joan Presas
 Saló «Joanet Pallissó»)
- 1898-99 Joan Presas Saló 1 tartana i 1 cavall (20 km)
 Massaguer & Presas. Placeta d'en Roc
 1 tartana i 3 cavalls
 (Martí Massaguer es mor i el succeeix la seva vídua
 Paula Burch «Pauleta»)
- 1899-1900 Joan Presas Saló
 Vídua Massaguer & Presas

Tot i aquests talls en la documentació, creiem que el llistat dels tartaners de la Torroella del segle passat és força fidel.

Tartana llarga

El segle XX

Segons consta en les llistes cobratòries, el dia 27 de gener del 1900 es donava de baixa en el transport de passatgers la vídua de Pere Presas Massot, del carrer del Carme, 21.

Al mateix temps, es dóna d'alta la societat «La industria y comercio torroellense», domiciliada a l'enllaç entre la placeta d'en Roc i la dels Dolors. Inscriuen una tartana i tres cavalls per a un recorregut de 9 km. i una altra tartana i tres cavalls més per a un recorregut de 20 km. Aquesta societat agrupa a Vicenç Presas, Martí Massaguer fill i Joan Presas Saló —nebot de Vicenç—.

Sembla que aquesta societat no va anar gaire bé, ja que el 1902 és donada de baixa, mentre Martí Massaguer dóna d'alta l'empresa «Martí Massaguer i Cia». —amb Vicenç Presas—, al mateix domicili que l'anterior.

Marcellí Audivert, en el seu llibre *Torroella, una vila singular* (pàg. 364) fa esment de la societat de transport de viatgers constituïda per «Joanet Pallissó» (Joan Presas) i Cisó Creixell —coneguda amb el nom de «la Companyia»—, en els baixos de la casa Artigas (cantonada de la pl. de les Mesures). És donada de baixa el 1903.

Entre els anys 1904 i el 1918 l'empresa «Martí Massaguer i Cia.» és l'única enregistrada en el padró.

Per raons de caràcter oficial i governatiu, es constitueix el 6 d'abril de 1908 la raó social «Vicenç Presas i Cia.», davant el notari de Torroella Sr. Joan Cama Cirés. Firma per l'empresa Vicenç Presas Massot, com a director. Obtenen la llicència governativa per al servei de Torroella a Sant Jordi i tornada —en exclusiva des del 31 de maig de 1918—.

Ben aviat l'empresa serà coneguda més amb el nom de «Presas i Companyia» («l'Administració»). El director-gerent era Llambert Presas Amer.

El març de 1925 demanen la línia de l'Estartit-Girona, alegant que ja tenen concedida la de Torroella-Sant Jordi. En aquests moments entren en competència amb Miquel Salvà —en «Vint-i-nou»—, de l'Escala, que tenia concedida la línia de l'Escala-Sant Jordi. Es veuen obligats a demostrar que són els continuadors de l'empresa «Martí Massaguer i Cia.». Finalment, aconsegueixen aquesta llicència el 28 de juny de 1928.

Es formalitza una nova escriptura de la companyia Vicenç Presas, en la qual figuren com a socis: Joan Puig Vilà (en «Ros», gendre de Vicenç Presas), Joan Presas Saló (en «Joanet Pallissó», nebot de V. Presas), Llambert Presas Amer (fill de V. Presas) i Narcisa Massaguer Burch, (filla de Martí Massaguer).

Òmnibus de 26 seients construït per les Carrosseries Vert l'any 1922 per a Vicenç Presas i Cia.

Els primers òmnibus mecànics

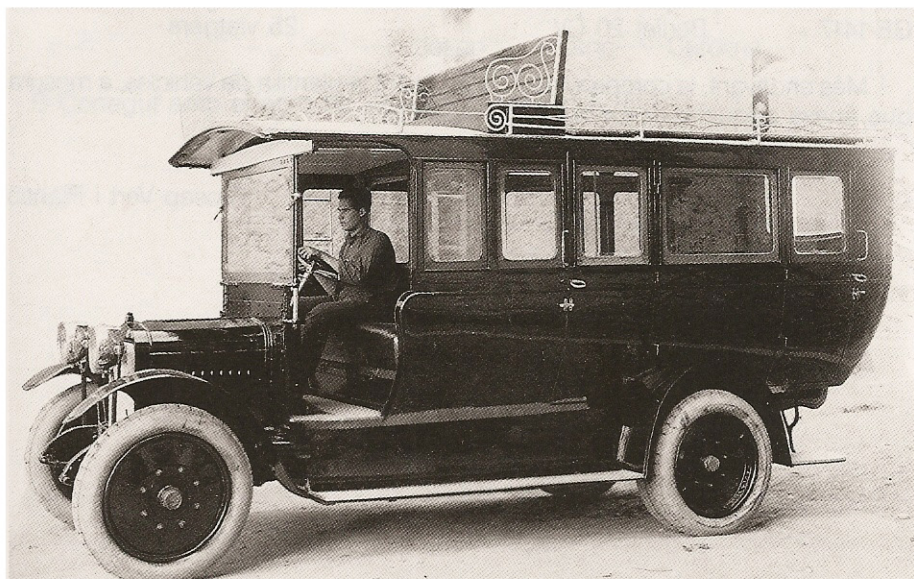
El maig de 1918, la companyia V. Presas adquiria un òmnibus amb motor de benzina per fer la línia l'Estartit-Sant Jordi. Amb tot, en els registres de matrícules d'automòbils de la província no consta cap vehicle a nom de l'empresa torroellenca.

El fet de disposar d'un cotxe mecànic, no va fer deixar a V. Presas i Cia. les tartanes i els carros. El vehicle era molt vell i s'avariava tot sovint, amb la conseqüència d'haver de recórrer als vehicles de tracció animal. Així, veiem que el 1919 a Torroella hi havia enregistrats un carro i cavall per al transport a nom de V. Presas i Cia. i uns altres a nom de Joan Ballester Massones (del carrer del Carme). Aquest darrer els dóna de baixa el 1920, però V. Presas els conservarà fins el 1924.

El juny de 1919, un cotxe òmnibus feia el servei de l'Escala a Caldes de Malavella (passant per Torroella, Pals, Palafrugell, Palamós i Sant Feliu de Guíxols). Era de l'empresa Ribot, Font i Artigas (l'actual Sarfa).

El 1920, en els registres locals de «Transportes» de mercaderies hi ha consigna el primer camió torroellenc a nom de Genís Guillamet Pons, del carrer del Roser. Era un autocamió de 6 CV. L'empresa V. Presas no consigna el primer camió fins el 1924.

Cal fer esment que durant la dècada dels vint van continuar donant servei les tartanes. Recordem Pere Puig Teixidor —«Peret Escolà»— que feia el trajecte diari de Torroella a Palamós; Miquel Salvà, de l'Escala, que anava de l'Escala a Palamós; Mariano Frigola —«Mariano de Begur»—, que encara el 1930 venia al mercat de Torroella amb una tartana llarga.

Hispano Suiza 16 CV. de 18 seients construït per Carrosseries Vert per a Vicenç Presas i Cia. el 1924.

El 1923, Miquel Salvà anava cada dijous a Figueres amb un òmnibus. L'any següent es va vendre els drets d'aquesta línia a Ribot, Font i Artigas. Va continuar, però, fent el transport del peix amb un camió.

El 19 de febrer de 1924 s'autoritzava a Carlos de Miquel «Blondel» a efectuar el servei del mercat de Torroella des de l'Escala cada dilluns; també la línia de l'Escala-la Bisbal i l'Escala-Girona. Aquest mateix any també s'autoritza els fills de Mariano Frigola, de Begur, a fer el servei des d'aquesta població a Figueres, cada dijous.

Els primers òmnibus de la companyia Vicenç Presas

Ja hem esmentat que no havíem trobat en els registres de 1918 cap òmnibus a nom d'aquesta companyia, tot i saber que en tenien un. En els registres de 1912, però, hi ha un camió Hispano Suiza de 25/30 CV. a nom de Josep Claparols, de Girona, amb matrícula GE-60. En el registre provincial de 1923 trobem aquest mateix vehicle a nom de V. Presas i Cia. Aquest és el vell òmnibus que s'avariava tot sovint, i al qual el meu pare va fer una nova carrosseria aquests anys.

A més d'aquest primer òmnibus, entre els anys 1922 i 1926, V. Presas i Cia. tenen aquests altres vehicles:

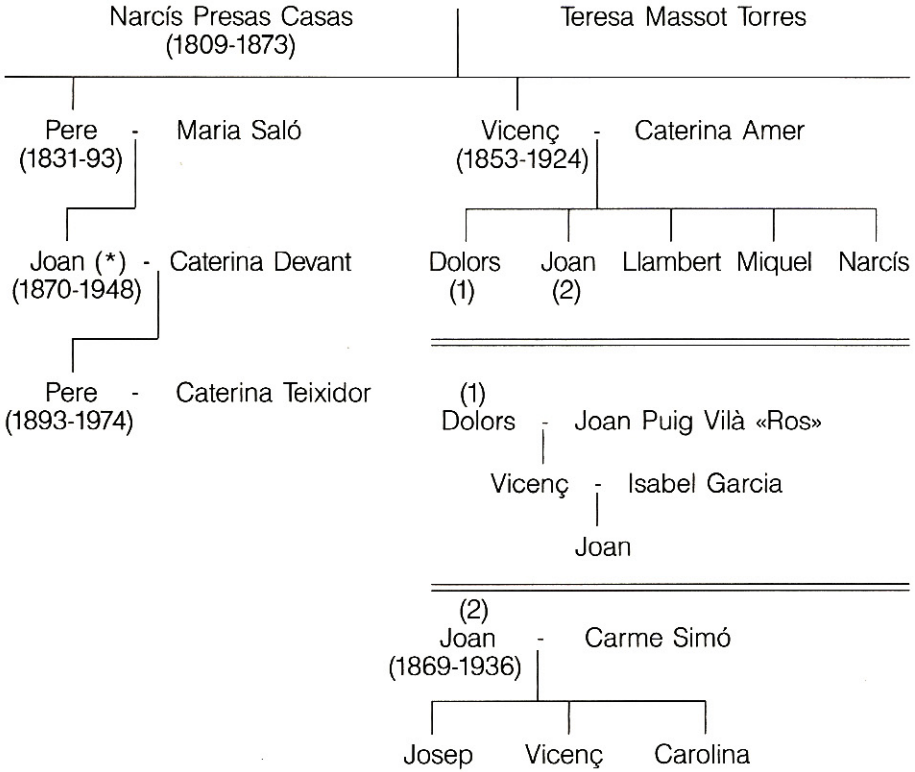
GE-433	Renault	15 viatgers
GE-568	Ford	15 viatgers
GE-571	Ford	15 viatgers
GE-853	Ford	15 viatgers
GE-980	Hispano Suiza 18/20 CV.	20 viatgers
GE-1331	Hispano Suiza 30/40 CV.	25 viatgers
GE-1417	Berliet 20 CV.	25 viatgers

Més endavant, la companyia aniria ampliant la plantilla de vehicles, a mesura que anava adquirint noves línies de passatgers.

Josep Vert i Planas

ANNEX 1

Nissaga dels Presas vinculats amb el transport.

(*) Conegut amb el nom de «Joanet Pallissó».